

การใช้คำสร้างอารมณ์ขัน ในสารคดีของมนัสนยา

■ ภัรพัชญ์ สร้อยระย้า

มนัสนยา เป็นนักเขียนคนหนึ่งที่มีผลงานประเภทสารคดีมาตั้งแต่เริ่มเข้าวงการหนังสือจนกระทั่งปัจจุบัน ถึงแม้ว่านักอ่านรุ่นใหม่จะติดกับชื่อของมนัสนยาในนามของนักแปล แต่เมื่อใดก็ตามที่มนัสนยา มีโอกาสได้เดินทางไปสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง เธอมักจะเก็บเอาประสบการณ์นั้นกลับมาถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้เห็นในรูปแบบของสารคดีทุกครั้ง

สารคดีของมนัสนยาเป็นงานเขียนที่มีคุณค่าให้ทั้งสาระและจรรโลงใจ มีเสน่ห์ในการใช้ภาษาเรียบง่ายที่ให้ความเป็นกันเองกับผู้อ่าน ทั้งยังแฝงอารมณ์ขันที่มาจากมุมมองอันงดงามน่ารักของเธอ โดยอาศัยภาษาลักษณะต่างๆ เป็นสื่อ

จากการวิเคราะห์การใช้ภาษาในงานเขียนสารคดีของมนัสนยาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๓๙ จำนวน ๗๒ เรื่อง ทั้งบทความและสารคดีที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนพบว่ามนัสนยาสามารถเขียนสารคดีให้น่าอ่านได้ด้วยการใช้ทักษะทางภาษาสื่อออกมาอย่างเป็นกันเองและมีอารมณ์ขัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของงานเขียนของมนัสนยา โดยที่เธอไม่ได้ละเลยการใช้ภาษาให้ถูกต้องตามหลักการเขียนที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการใช้ถ้อยคำได้อย่างชัดเจน เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ มีน้ำหนัก และมีความสละสลวย ผูกประโยคกระชับโดยเชื่อมต่อกันเป็นประโยคขนาดยาวอย่างถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ใช้

สำนวนโวหารเหมาะสมกับเนื้อหา มีกลวิธีนำเสนอหลากหลายอย่างสมเหตุสมผล และสามารถสนับสนุนให้การอ่านเป็นไปอย่างมีรรถรส

สำหรับในบทความนี้ ผู้เขียนขอกล่าวถึงเฉพาะการใช้ภาษาอย่างเป็นกันเองและการใช้ภาษาสร้างอารมณ์ขันที่วิเคราะห์ได้จากสารคดีของมนัสนยา

ลักษณะโดยรวมของภาษาที่เรียกว่า ภาษาเป็นกันเองนั้น คือการใช้ภาษาอย่างที่คนคุ้นเคยสนิทสนมกันใช้สื่อสารระหว่างกัน การใช้ภาษาลักษณะนี้จะมีท่วงทำนองเหมือนการเล่าหรือคุยให้คนรู้จักฟัง ไม่ต้องระมัดระวังความผิดพลาดหรือมารยาทในการใช้คำพูดมากนัก ถ้อยคำที่ใช้จึงมีความหลากหลายและเป็นการผสมผสานกันระหว่างภาษาระดับต่างๆ ซึ่งผู้เขียนพบว่า ภาษาเป็นกันเองในสารคดีของมนัสนยา แบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ การใช้คำในระดัภาษาพูดและการใช้คำต่างระดับกัน มีรายละเอียดดังนี้

การใช้คำในระดัภาษาพูดที่พบในสารคดีของมนัสนยาประกอบไปด้วย คำภาษาปาก คำภาษาถิ่น คำสแลง คำหยาบคาย คำย่อ ภาษาที่แสดงความสมจริง และอาจรวมถึงคำภาษาต่างประเทศ บางคำที่คนไทยใช้เป็นปกติและเข้าใจโดยทั่วไป

มีข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ การใช้ภาษาถิ่น มนัสนยาจะเลือกใช้ต่อเมื่อกล่าวถึงต่างจังหวัดหรือคนต่างจังหวัด ซึ่งบางครั้งก็แฝงน้ำเสียงล้อเลียนไว้ด้วย เช่น

“ตอนนั้นอยู่ลำปางนั้นจำได้ว่าไปแอ่วเชียงใหม่ที่ไรก์ขึ้นเสียงพูดของคนเชียงใหม่ที่นั่น” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2530 : 77)

“ศรีวรรณบอกว่ามีพี่น้อง ๖ คน พี่สาว ๒ คน โต ‘เอาตัว’ ไปแล้ว” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2530 : 174)

ส่วนภาษาที่แสดงความสมจริง ผู้เขียนหมายถึงการใช้คำที่สะกดตามเสียงหรือสำเนียงที่ได้ยิน เป็นการถ่ายทอดเสียงที่ได้ยินออกมาเป็นตัวอักษรหรือคำอย่างสมจริง หรือเป็นไปตามธรรมชาติ เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนผู้เขียนพูดคุยกุให้ฟังหรือได้อยู่ร่วมในเหตุการณ์ แบ่งเป็น ๔ ประเภท

๑. คำเลียนเสียงพูด คือคำที่เขียนสะกดตามเสียงพูดที่ได้ยิน เกิดจากการออกเสียงตามธรรมชาติ ได้แก่ คำที่เกิดจากการกร่อนเสียง เช่น กะ (กับ) รี้ (หรือ) ตะหาก (ต่างหาก) ฯลฯ คำที่เกิดจากการตัดพยัญชนะหรือตัดคำบางส่วนออกไป เช่น สระดเมกา (สหรัฐอเมริกา) ไปไหนๆ (ไปที่ไหนๆ) นนมบั้ง (ขนมปัง) ฯลฯ คำที่เกิดจากการกลกลืนเสียง เช่น เทียว (ที่เดียว) ยังงั้น (อย่างนั้น) ยังโง้น (อย่างโง้น) ฯลฯ คำที่เกิดจากการเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ เช่น ธรรมดา (ธรรมดา) ไป (ไป) จริงจริง (จริงจริง) ฯลฯ

๒. คำอุทานเสริมบท เช่น ตายเดย กระบั้ง กระเป่า สายซ่งสายสร้อย ฯลฯ

๓. คำที่เขียนแยกพยางค์หรือเสียง คือคำที่เขียนสะกดตามเสียงพูดโดยแยกแต่ละพยางค์ด้วยเครื่องหมายยัติภังค์ เพื่อเน้นเสียงแต่ละพยางค์ให้ชัดเจน และเพื่อเน้นความหมายของคำให้มีน้ำหนักมากขึ้น เช่น

“ถึงเวลาแอปเปิ้ลสุกเขาก็ใช้คนงานสะพายถุงเดินเข้าไปเก็บแบบทำ - มะ - ตา นั้นแหละ” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2538 : 17)

“ดูเหมือนจะเป็นความฝันอันสูงสุดของเค้าแก่กับเค้าแก่เนี่ยหน้อยๆ ว่าสักครั้งหนึ่ง ในชีวิตจะต้องไปเยี่ยมลูกเหี้ยมหลานที่ สะ - หะ - รัต ให้จงได้” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2529 : 136)

๔. คำเลียนสำเนียงพูด ในที่นี้หมายถึง การเขียนสะกดคำตามเสียงสำเนียงต่างๆ ซึ่งคนแต่ละท้องถิ่นมักจะมีสำเนียงการพูดแตกต่างกันไป รวมถึงสำเนียงการพูดภาษาไทยของคนต่างประเทศด้วย

การใช้คำลักษณะนี้แสดงถึงทักษะการฟังและการเขียนของมณีนยาเป็นอย่างดี เนื่องจากมณีนยาสามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างสมจริงตามเสียงธรรมชาติที่เธอได้ยิน ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมอีกทั้งยังเป็นการสร้างอารมณ์ขันให้กับผู้อ่านอีกวิธีหนึ่งด้วย

ตัวอย่างการใช้ภาษาลักษณะนี้ เช่น

“นำ จอดจ๊กหน้อยแฉ่ ข้อยจะลงไปให้หัวเพิ่นเพิ่นศักดิ์สิทธิ์หลาย ตอนข่าวมีมาเสยๆ พอบายสิชักดาบ สงสัยเพิ่นคงเคียดว่าเฮาไม่กราบเพิ่น” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2530 : 133)

“อย่างแขกจะด่าว่า ‘อินห้าร้อย’ ก็ยังฟังดูน่าโกรธอยู่บ้าง

แต่ถ้าแขกด่าคนไทยว่า ‘อินสี่ร้อยยี่สิบนะ’ ฟังดูรุ่มร่ามเป็นบ้า แล้วก็ไม่ทันการ” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2530 : 10)

การใช้ภาษาเป็นกันเองอีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ การใช้คำต่างระดับกัน เป็นการใช้คำในระดับภาษาพูดร่วมกับคำในระดับภาษาแบบแผน เช่น ราชาศัพท์ บางครั้งการใช้ภาษาลักษณะนี้ก็แฝงน้ำเสียงล้อเลียนหรือบางครั้งแฝงน้ำเสียงประชดประชัน เช่น

“นอกจากนั้นเรายังมีราชาศัพท์ที่ใช้กับพระสงฆ์บ้าง กับสมเด็จพระสังฆราชซึ่งใช้ราชาศัพท์เท่ากับเจ้านายชั้นหม่อมเจ้าบ้าง มีราชาศัพท์ค่อนข้างเชยๆ ที่ใช้กับท้าวพระยามหากษัตริย์ในนิทานบ้าง แล้วก็มิได้เลิกซึ่งราชาศัพท์ของเขานั้น ‘มัน’ เป็นบ้าชนิดเจ้านายจริงๆ มาได้ฟังเขาก็ต้องพระสรวลกลิ้งโล่ไล่ด้วยความขบขัน” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2535 : 11)

“การเดินทางกับทัวร์เป็นการเที่ยวที่ง่ายที่สุดเท่าที่โลกค้นพบในปลายศตวรรษที่ ๒๐ คือขอเพียงมีตากับตีนก็ไปได้แล้ว เพราะถึงเวลาเพลเขาก็เอาอาหารมา**ประเคนให้ฉัน** ถึงเวลาเดินทางเขาก็**เชิญเสด็จไปขึ้นรถทรง** ขณะ**ประทับ**เขาก็ชี้ขวาให้ดูวิว ชี้ซ้ายให้ดูวิวพอถึงที่**ประทับ**ก็มีมหาดเล็กยกกระเป๋าขึ้นไปส่งถึงห้อง ข้อแม้ของการไปกับทัวร์ดูเหมือนจะมีแค่เวลา**เสวย**ขอให้ตักเอง กับเวลาจะ**เข้าส้วม**ระหว่างทาง...” (มโนนยา ฐานะภูมิ. 2529ข : 133)

นอกจากนี้ผู้เขียนยังพบว่ามโนนยาเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน เธอมักจะนำคำที่ใช้ในร้อยกรองมาเขียนในสารคดี แม้การเขียนลักษณะนี้จะไม่ใช่การใช้คำต่างระดับกัน แต่ก็มีส่วนใกล้เคียงในแง่ของการนำคำต่างจำพวกมาเขียนเรียงร้อยปะปนกันได้อย่างกลมกลืน มี ๒ ลักษณะคือ

ลักษณะที่ ๑ ได้แก่ การนำคำที่มักใช้ในการเขียนร้อยกรองมาใช้ร่วมกับภาษาสื่อสารปกติ เช่น

“เดินไปได้ ๑๕ ก้าว ก็พบว่ามีสี่แยกขวางอยู่ตรงหน้าจึงหยุดพิจารณาหนึ่ง เอ๊ย แน่นแฉ่อยืดใจหนึ่งว่าควร**จะจรดล**ไปทางใดจึงจะถึงเซ็นทรัลหรือใจกลางเมืองได้” (มโนนยา ฐานะภูมิ. 2538ก : 125)

“กว่าพวกเราที่หลวมตัวลงจากรถเพราะใจเบาจะเอากลับ จะตีฝ่ากองทัพนครมหัศจรรย์กลับมาขึ้นรถ ได้ก็แทบจะ**วายชีวา**วาทม์” (มโนนยา ฐานะภูมิ. 2538ง : 52)

ลักษณะที่ ๒ ได้แก่ การเรียงร้อยคำให้มีเสียงสัมผัสคล้องจองกัน เช่น

“กล่าวคือชายล้วนๆ กลุ่มนั้น**สวมเสื้อคลุมรุ่มร่าม สะพายสายสร้อย ห้อยเหรียญเหมือนเฮนรี่ที่ ๘ กลับชาติมาเกิด**” (มโนนยา ฐานะภูมิ. 2529ข : 181)

“**วัดวาอารามที่นี้ก็ล้วนทรหดทรงตำๆ คร่ำๆ คร่ำๆ ไม่อะร่ำอ่ำเรื่องรองเป็นทองตรุษจีน**อย่างเมืองอื่น” (มโนนยา ฐานะภูมิ. 2529ก : 100)

การใช้คำลักษณะทั้ง ๒ นี้มีประโยชน์ทางเสียง ลักษณะที่ ๑ ให้เสียงไพเราะ บางครั้งอาจแฝงน้ำเสียงล้อเลียน ส่วนลักษณะที่ ๒ ให้จังหวะในการอ่าน ทำให้ผู้อ่านสนุกสนานเพลิดเพลิน

ทั้งหมดนี้คือลักษณะการใช้ภาษาเป็นกันเองที่ได้จากการวิเคราะห์การใช้คำในสารคดีของมโนนยา ซึ่งนอกจากการใช้คำแล้ว ผู้เขียนยังพบว่าการใช้ประโยคในแง่ความหมาย หรือที่เรียกว่า ประโยคแสดงเจตนา นั้น สามารถแสดงลักษณะการใช้ภาษาเป็นกันเองได้อีกทางหนึ่ง

ประโยคแสดงเจตนา แบ่งประเภทตามความหมายได้ ๓ ประเภท คือ ประโยคแจ้งให้ทราบ ประโยคถามให้ตอบ และประโยคบอกให้ทำ ซึ่งแน่นอนว่าประโยคแจ้งให้ทราบย่อมเป็นประโยคที่ใช้มากที่สุดในการสื่อสาร รวมทั้งในการเขียนวรรณกรรมทั่วไป

ฉะนั้นผู้เขียนจึงขอกล่าวถึงเฉพาะประโยคที่สื่อความหมายอย่างเป็นกันเองกับผู้อ่าน กล่าวคือประโยคที่สามารถทำให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมเหมือนอยู่ในเหตุการณ์นั้น หรือสามารถแสดงปฏิสัมพันธ์ได้ขณะอ่าน แม้จะไม่ได้เป็นการโต้ตอบโดยตรงกับตัวมโนนยาก็ตาม

ประโยคที่สื่อความหมายดังกล่าวนี้ได้ปรากฏอยู่ในประโยคแสดงเจตนาทั้ง ๓ ประเภท แต่สื่อความหมายจำเพาะเจาะจงได้เป็นประเภทย่อยๆ ได้ดังนี้

๑. ประโยคแจ้งให้ทราบ มีประโยคชนิดหนึ่งที่สื่อให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมได้คือ ประโยคคาดคะเน และขอความเห็น ประโยคชนิดนี้จะมีคำว่า “ซิเนะ” อยู่ เช่น

“จะว่าคุณปู่ท่านหลงก็ยิ่งไงๆ อยู่ เพราะตั้งแต่ถูกตำรวจดูแล้วก็มีอาการกระตือรือร้นคือ ไม่กล้าอาละวาดตำท้ออีก นานๆ จึงจะไปยื่นบริกรรมความสงสัยนั้นเบาๆ สักทีสองที พอให้คลายความอึดอัด

ขัดข้อง หรือเป็นเพราะท่านเหงาเลยอยากจะแสวงหาความตื่นเต้นก็ไม่ทราบ**ขึ้นะคะ**” (มนัสนยา ฐานะภูมิ. 2530 : 16)

๒. ประโยคถามให้ตอบ แบ่งเป็น ๓ ชนิด คือ ประโยคถามเนื้อความ ประโยคถามให้ตอบบริบหรือปฏิเสธ และประโยคถามให้เลือกเอา

๒.๑ ประโยคถามเนื้อความ มนัสนยาจะใช้ใน ๒ โอกาส คือ ใช้เมื่อต้องการถามผู้อ่าน เช่น

“ถ้าจะเรียกร้องกันละก้อ น่าจะเป็นการเรียกร้องสิทธิบุรุษเสียสละมากกว่า อย่างน้อยศรีวรรณก็คิดอย่างนี้คนหนึ่งละ

“คุณละคะ คิดว่า**อย่างไร**” (มนัสนยา ฐานะภูมิ. 2530 : 175)

และใช้เมื่อต้องการให้ผู้อ่านทาย เช่น

“ขนาดแซนดี้ริชของเขาซึ่งเป็นครัวของดี ผ่าครึ่ง วางเนยแข็งแผ่นบางๆ กับแฮมและกะหล่ำปลีหั่นฝอย แล้วก็ผัดซีฟรุ้ง ๑ ช่อ คิดเป็นเงินไทย**เท่าไร** เธอลองทายซิจะ ๑๙ ฟินมาร์ก หรือ ๑๓๓ บาทจ๊ะ!” (มนัสนยา ฐานะภูมิ. 2535ก : 7)

ประโยคที่ใช้ถามผู้อ่านนั้น เป็นการถามทั้งไว้ให้ผู้อ่านคิด สามารถกระตุ้นให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมในการใช้ความคิด แต่ประโยคทาย มนัสนยาจะให้คำตอบหรือคำเฉลยในตอนท้ายเสมอ

๒.๒ ประโยคถามให้ตอบรับหรือปฏิเสธ ประโยคถามชนิดนี้มักมีคำว่า “หรือ” หรือ “ไหม” คำใดคำหนึ่งอยู่ท้ายประโยค มนัสนยาจะใช้ถามผู้อ่านโดยไม่ต้องถามคำตอบ ไม่ได้ถามเพื่อให้ผู้อ่านคิดต่อแต่ถามเพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเป็นกันเองกับผู้เขียน เช่น

“เบื่อเรื่องเมืองเซรโนบิล**หรือยังคะ**” (มนัสนยา ฐานะภูมิ. 2530 : 109)

“...ประโยคที่ว่านี้คุณผู้อ่านเคยได้ยินบ่อย**ใช้ไหม**ละคะ!” (มนัสนยา ฐานะภูมิ. 2535ค : 77)

ส่วนประโยคถามให้เลือกเอา มนัสนยาจะใช้เมื่อถามขึ้นมาลอยๆ คล้ายรำพึงกับตนเองเท่านั้น เช่น “...เพิ่งมาสังเกตเอาตอนเขียนเรื่องนี้เองว่า ทุกๆ คำที่แม่รังเกียจล้วนขึ้นต้นด้วย ต.เต่า ชะรอยแม่ของผู้เขียนจะเป็นคนแพ่เต่าหรืออย่างไรให้สงสัยยิ่งนัก” (มนัสนยา ฐานะภูมิ. 2535ค : 15)

๓. ประโยคบอกให้ทำ แบ่งได้เป็นอีกหลายชนิด ซึ่งในทางปฏิบัติผู้พูดสามารถใช้ประโยคชนิดนี้สั่งหรือขอร้องหรือให้ผู้ฟังปฏิบัติตามได้ทันทีทันใด แต่ในการเขียนผู้อ่านมีสิทธิ์ปฏิเสธที่จะไม่ทำตามสิ่งที่ผู้เขียนบอกให้ทำได้ ดังนั้นน้ำหนักของความหมายจะอ่อนลงโดยปริยาย กล่าวคือ ประโยคสั่ง จะมีความหมายเพียงแค่อธิษณ์เท่านั้น

๓.๑ ประโยคสั่ง ประโยคสั่งในสารคดีของมนัสนยาที่มีความหมายในเชิงสั่งผู้อ่านได้โดยตรงนั้น เป็นประโยคสั่งห้ามใช้คำว่า “อย่า” เพื่อสั่งไม่ให้ผู้อ่านทำ เช่น

“ดังนั้นเรื่องที่เล่าสู่กันฟังนี้จึงขอให้เป็นเรื่องเบาสมอง **อย่า**ได้ถือเป็นภาควิชาการ เหมือนอ่านเที่ยวเมืองพม่าของสมเด็จพระยาดำรงเป็นอันขาด” (มนัสนยา ฐานะภูมิ. 2530 : 243)

๓.๒ ประโยคเสนอแนะ ใช้แนะนำให้ผู้ผู้อ่านปฏิบัติตาม มักมีคำว่า “ดู” “ดู” หรือ “ดู” อยู่ในประโยค เช่น

“ถ้าเธอกินราดหน้าเปิดตามร้านกระจอกๆ ริมถนนแบบแฉงลอยจานละ ๔ เหรียญ ถ้ากินภัตตาคารชั้นกลางๆอาหารเกือบทุกจานจานละ ๑๐ เหรียญ ค่ำรถ ๓๐ เซ็นต์ จะเป็นเศษส่วนเท่าไรของราคากาอาหาร ๑ จาน เธอ**คำนวณดูซิ**” (มนัสนยา ฐานะภูมิ. 2534 : 20)

๓.๓ ประโยคขอร้อง ใช้ขอให้ผู้อ่านทำตาม มีคำว่า “กรุณา” เพิ่มเข้ามาหน้าคำกริยา เพื่อไม่ให้น้ำเสียงห้วนเกินไป และมีคำว่า “เถิด” ท้ายข้อความ ดังนี้

“ถ้าผู้ใดเผชิญเห็นแม่ของผู้เขียนกำลังอ่านด้วย’ตูน เล่มนี้อยู่แล้วไชรั กรุณาบอกแม่ของผู้เขียนด้วยเถิดว่า ชื่อ ‘มณีนยา’ ในโลกนี้อาจจะมีได้หลายคน มณีนยาที่เป็นลูกแม่จะไม่ฟังเขียนเรื่องบ้างที่แม่รังเกียจเด็ดจันท์...” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2535ค : 19)

๓.๔ ประโยคอนุญาต ให้อุญาตให้ผู้อ่านทำได้ มักมีคำว่า “เถอะ” อยู่ท้ายประโยค เช่น

“แต่เรื่องซึ้งๆนั้นบางทีก็ไม่ได้อยู่ที่ผู้แทนแต่อยู่ที่ราษฎรผู้แสนซื่อของเรานี่เอง เพราะฉะนั้นอ่านเรื่องนี้แล้วคุณผู้อ่านคง...คงอะไรก็ตามสะดวกของแต่ละคนเถอะค่ะ” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2530 : 130)

ประโยคแสดงเจตนาดังกล่าวข้างต้นเป็นประโยคที่แสดงเจตนาตรงตามรูปประโยค แต่ในสารคดีของมณีนยายังมีประโยคแสดงเจตนาอีกจำพวกหนึ่งที่มีความหมายไม่ตรงตามรูปประโยคดังนี้

๔. ประโยคแสดงเจตนาไม่ตรงตามรูปประโยค

๔.๑ ประโยคสิ่งที่มีเจตนาเตือน ประโยครูปแบบนี้มีความหมายตามที่ผู้เขียนกล่าวไว้ในข้อ ๓ คือมีรูปเป็นประโยคสั่ง แต่มีน้ำเสียงหรือเจตนาเป็นเพียงการเตือน เช่น

“คนฝรั่งเศสโดยเฉพาะในปารีสเป็นคนใจดำเป็นอันมาก คนต่างชาติที่ไปขอความช่วยเหลือใดๆ จากคนฝรั่งเศส แม้จะเพียงเล็กน้อย เช่นถามทางหรือถามหาป้ายรถเมล์ ก็จงหวังไว้ในใจก่อนเถิดว่าเขาจะไม่ช่วย...” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2538ข : 28)

๔.๒ ประโยคสั่งแฝงเจตนาประชด เช่น

“...ของสิ่งใดถูกกว่าก็ซื้อมันซะที่สิงคโปร์ของสิ่งใดแพงกว่าดอนเมืองก็จงบินกลับมาบ้านเราแล้วซื้อตัวเครื่องบินบินกลับออกไปใหม่เพื่อจะได้มีสิทธิ์ซื้อของในสนามบินดอนเมือง...เทอญ” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2538ก : 6)

๔.๓ ประโยคถามแฝงเจตนาประชด เป็นการใช้ประโยคถามให้เลือกเอา แต่มีน้ำเสียงเสียดสีประชดประชัน เช่น

“ฉันอ่านข่าวแล้วก็อดหวังเมืองไทยไม่ได้ นี่ถ้าพวกคุณทำศีลธรรมเสื่อมในเมืองเขาไม่ได้ มีต้องแห่กันมาแสดงออกในเมืองไทยเรอะไง หรือว่าไม่น่าหวัง ให้ถือเสียว่าบุญหล่นทับ เพราะเงินทองจะได้ไหลเข้าประเทศไทย ?” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2529ก : 144)

จะเห็นได้ว่ามณีนยาสามารถใช้ภาษาสื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเป็นกันเองได้โดยใช้คำและประโยคในลักษณะต่างๆ อีกทั้งยังสามารถใช้ทักษะทางภาษาสร้างอารมณ์ขันในงานเขียนสารคดีได้อย่างมีเสน่ห์ดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้สนุกสนานกับการอ่านได้จนจบเรื่อง

การสร้างอารมณ์ขันในวรรณกรรมมีคุณค่าต่อผู้เขียนด้านจิตใจ ปัจจุบันคนส่วนใหญ่สนใจและยอมรับมากขึ้นว่า อารมณ์ขันสามารถรักษาสุขภาพได้ ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตโดยเฉพาะในสภาวะที่ตึงเครียดของสังคม ผู้คนเกิดความเครียดจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว ต้องทำงานหนักสังคมเต็มไปด้วยปัญหา การได้อ่านงานเขียนที่แฝงอารมณ์ขันจึงเป็นผลพลอยได้ให้แก่ความรู้สึกและจิตใจของผู้อ่าน โดยที่สาระความรู้ก็ยังคงได้รับอย่างเต็มเปี่ยม

มณีนยาเป็นนักเขียนหญิงที่มีความสามารถและกล้าแสดงอารมณ์ขันออกมาโดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ ภาษาที่สร้างอารมณ์ขันจากสารคดีของมณีนยานั้น เกิดจากการใช้ถ้อยคำ การใช้ความหมายและเสียง การใช้สำนวน รวมไปถึงการใช้โวหารลักษณะต่างๆ

การใช้ถ้อยคำสร้างอารมณ์ขัน สามารถทำได้โดยนำศัพท์เฉพาะบุคคลและศัพท์เฉพาะทางมาใช้ให้ผิดตามแบบแผนหรือผิดโอกาสเช่นมณีนยาเล่าเรื่อง

ชายคนหนึ่งที่จะต้องกล่าวคำกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขึ้นรถพระที่นั่งฯ แต่กลับพูดว่า “นิมนต์พะยะค่ะ” หรือการที่มณีนยานำคำว่า “ยุบหนอพองหนอ” ที่ใช้กำหนดลมหายใจในการนั่งสมาธิมาแทนคำแสดงสภาพการยุบตัวและยกตัวของผิวโลก

การเขียนอักษรย่อจากการคิดขึ้นใหม่ หรือย่อคำเพื่อเลี่ยงใช้คำไม่สุภาพ เช่น ช.น.ส.บ.บ. (ชื่อสะพาน ชิดนีย์ฮาร์เบอร์บริดจ์) ข.ฟ. (ชีพัน) ฯลฯ

การใช้คำภาษาต่างประเทศ โดยทับศัพท์แบบลากเข้าความ ให้มีเสียงคล้ายกับคำที่มีใช้ในภาษาไทย เช่น ร้านอีลุ่ม (มาจาก อีลุ่มส์ โบลิกซุส), การยกเรื่องที่ใช้ภาษาต่างประเทศด้วยความเข้าใจความหมายผิด หรือยกเรื่องการใช้ภาษาต่างประเทศผิดไวยากรณ์หรือการแปลภาษาต่างประเทศผิดเพี้ยน

สร้างอารมณ์ขันจากการใช้คำหยาบคายหรือคำผวน ซึ่งหลายคนนิยมวิธีนี้

การใช้คำสร้างอารมณ์ขันวิธีหนึ่งที่น่าสนใจคือการสร้างคำขึ้นใหม่ให้เกิดภาพ หรือสร้างคำใหม่โดยอาศัยคำดั้งเดิม ที่พบในสารคดีของมณีนยาคือคำว่า เข้าคิวอมตะ และ เกือกบู๊ต

การเล่นคำด้วยวิธีต่างๆ ก็สามารถทำให้เกิดอารมณ์ขันได้ ดังนี้

๑. เล่นคำให้มีเสียงสัมผัส การเล่นคำลักษณะนี้จะสร้างอารมณ์ขันได้ก็ต่อเมื่อ ผู้เขียนเลือกคำที่ทำให้เห็นภาพอันไม่น่ารื่นรมย์หรือชวนขำ นำมาเชื่อมโยงให้สัมผัสคล้องจองกัน เช่น

“ในมือของทุกคนมีของที่ระลึกที่จะเสนอขายกวัดแกว่งแหงซ่ายแหงขวาอยู่ตรงหน้าเราเหมือนจะเขมฆ่าให้อาสัญ ปากก็กู่ก้องร้องตะโกนน้ำลายกระเซ็นเป็นฟองฝอย จะให้เราซื้อของของเขาให้จงได้” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2538 : 52)

๒. เล่นคำพ้องเสียงหรือคำที่มีเสียงคล้ายกัน เช่น

“ตอนเดินก็เสียวๆ ในดวงจิตอยู่เหมือนกัน ไม่ใช่อะไรหรอกจะ กลัวสิ้นแล้วขาชีวิตจะกลิ้งลงมาถึงที่ (คือทั้งตายและทั้งถึงจุดหมาย) นะนะ” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2539 : 83)

๓. เล่นคำด้วยการแปลตรงตัว เป็นการแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ แล้วนำคำที่แปลมาเรียงไว้ข้างหน้าให้มีเสียงคล้องจองกัน คือ “โกสต์อินโกสต์เอาต์ผีเข้าผีออก” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2539 : 38)

๔. เล่นคำคำเดียวกันแต่ลำดับคำต่างกัน เป็นการใช้คำเหมือนกันแต่สลับตำแหน่งคำบางคำดังนี้

“...สันนิษฐานว่าคงเป็นการปล่อยหมาให้วิ่งไปมาเพื่อเห่าเตือนยามถ้าฮิปโปกักคน (เอ ! หรือให้หมาเห่าเตือนคนเมื่อฮิปโปกักยามกันแน่ !)” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2538 : 125)

๕. เล่นคำที่สัมพันธ์กัน เป็นการนำคำที่มีความหมายในลักษณะใกล้เคียงมาใช้ด้วยกัน ในที่นี้เป็นการเล่นคำกริยาที่มีความหมายเป็นกริยาแสดงอาการเคลื่อนที่ ขึ้นและตก มาใช้เพื่อให้ผู้อ่านฉงนคิดและเกิดอารมณ์ขันในความคิดนั้น ดังนี้

“เวลาใครเขาเฟื่องฟูมีศถาบรรดาศักดิ์เงินเดือนแสนปรูดปราด เพราะเป็นญาติกับผู้ใหญ่ (คือเป็นผู้ใหญ่ ไม่ใช่ผู้ใหญ่ที่แปลว่าแก่) เราก็เรียกคนคนนั้นว่า เขากำลัง “ขึ้นหม้อ” แต่พอเขาตกถูก ถูกลด ถูกถอด หรือส่งไปเป็นขุนสดฟากฟ้าที่แม่ฮ่องสอนหรือวามรนิวาสโน้นแทนที่เราจะว่าเขา “ตกหม้อ” เรากลับว่า “ตกกระป๋อง” เสียฉิบ ไม่รู้ตอตไป “ขึ้นกระป๋อง” ตั้งแต่สมัยไหน” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2538 : 1)

นอกจากนี้ยังมีวิธีสร้างอารมณ์ขันด้วยการตั้งชื่อสมมติบุคคลต่างๆ ตามบุคลิกลักษณะของบุคคลนั้นหรือตั้งชื่อให้แปลกชวนขัน, การใช้ความบกพร่องในการใช้ภาษาโดยนำมาจากคำที่ชาวต่างประเทศ

พูดภาษาไทยผิด หรือจากการสะกดคำผิด แต่สื่อความหมายไปอีกความหมายหนึ่งได้, การกล่าวประชดหรือแกล้งว่าให้เกินความเป็นจริง, การล้อเลียนโดยแทนสิ่งที่กำลังกล่าวถึงกับสิ่งที่ผู้อ่านรู้จักดี เช่น เพลง โฆษณา ฯลฯ และล้อเลียนคำบางคำที่มีคนออกเสียงไม่ชัดเจน

ส่วนการใช้ถ้อยคำสร้างอารมณ์ขันที่মনันยานิยมใช้มากจนถือเป็นเอกลักษณ์ของเธอ ได้แก่

๑. การแกล้งกล่าวผิด ด้วยการใช้คำที่ทำให้เกิดความรู้สึกแสบแล้วแก้ไขให้ถูก เช่น “ผีฝรั่งส่วนมากจะคอขาด **เดินโทง ๆ ...ขอโทษ...เท็ง ๆ** พอให้ได้ชมเล่นเป็นขวัญตา” (มนันยา ฐานะภูมิ, 2535ข : 103)

๒. การกล่าวแทน คือการคาดเดาความคิดความรู้สึกของคนหรือสัตว์ที่ผู้เขียนเขียนถึงแล้วนำมากล่าวแทน เช่น

“...แต่แรดนั้นเห็นคนละไม่ได้เขี้ยว หงุดหงิดขึ้นมาเขี้ยว ทำตาขวาง ปากก็บ่นจึงมำทำนองว่า **‘ไอ้เวรนี่จะมาเอาหนูก้ออีกละซี เผ่นดีกว่าไว้ย’** ว่าแล้วก็วิ่งเตลิดเปิดเปิงไป” (มนันยา ฐานะภูมิ, 2538ง : 151 - 152)

๓. การกล่าวกับไว้ล่วงหน้า หรือเรียกง่าย ๆ ว่าการตักคอ เป็นการคาดเดาความคิดหรือปฏิกิริยาของผู้อ่านหลังจากได้อ่านข้อความก่อนหน้าของผู้เขียน เช่น

“แล้วคนอายุ ๔๕ หรือ ๕๐ ปีขึ้นไปนั้น แม้จะเป็นผู้ชายก็มักจะทำเอ้อ...เลือดจะไปลมจะมาอยู่บ้าง...หรือมาก...แล้วแต่บุคคล **(คำเลือดจะไปลมจะมา นี่ไม่หยาบหรอกนะ แหมทำไมต้องขมวดคิ้วด้วยนะ)**” (มนันยา ฐานะภูมิ, 2530 : 139)

การใช้เสียงและความหมายสร้างอารมณ์ขันทำได้หลายวิธีเช่นกัน ได้แก่

๑. การเลียนเสียง เป็นการใช้อำนาจเสียงโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเสียงธรรมชาติ เสียงพูดหรือเสียงหัวเราะ ซึ่งมีความแปลก เช่น

...“เวลายายเชื่อมขัน เสียงหัวร่อของแกจะลากยาวนานเนิ่นและวิจิตรพิสดารเหลือเชื่อถอดออกมาเป็นตัวอักษรก็จะตั้งเป็นสำเนียงเสียงคล้าย ๆ อย่างนี้ **อะฮี้ อี้ก อี้ก อี้ก อี้ก ฮี้ กะแบก กะแบก กี้...ก...ฮี้ ฮี้...ฮี้...ฮี้...**” (มนันยา ฐานะภูมิ, 2535ค : 55)

๒. การเลียนสำเนียง เป็นการเลียนสำเนียงคนในลักษณะต่างๆ ผู้อ่านจะขันในสำเนียงที่แตกต่างกัน และขันในความช่างจดจำเสียง แล้วนำมาถ่ายทอดได้อย่างสมจริงของผู้เขียน เช่น

...“พรสวรรค์อย่างหนึ่งของคุณชายที่คนไม่ใกล้ชิดไม่รู้ก็คือ เธอสามารถพูดเลียนเสียงคนทุกชาติทุกภาษาได้เก่งจนจก พูดเยอรมัน เธอก็**สู่มสาม โครคราก** ได้ดีกว่าข้างตัวที่เป็นหวัด...พูด**ไหหลำเธอ ก็พูดได้แบบไหหลำแท้ ๆ ระเนียดเทไม่เพี้ยนจนเนียดเดียว...เลยแหละ**” (มนันยา ฐานะภูมิ, 2535ค : 101)

๓. การกลายเสียง ในที่นี้คือการตัดเติมหรือเปลี่ยนแปลงเสียงให้ต่างไปจากเดิม ในการสร้างอารมณ์ขัน มนันยานำเอาลักษณะการกลายเสียงทั้งที่เกิดกับภาษาไทยและภาษาเนปาลีมาล้อเลียน ซึ่งลักษณะดังกล่าวมักเกิดขึ้นเมื่อพูดอย่างรวดเร็ว ดังนี้

“อนึ่งนั่นเล่า คนเนปาลก็เหมือนคนไทย คือชอบพูดกลืนคำในคำที่คุ้นเคยเป็นเชิงว่าข้านี้ชำนาญการ ดังนั้นเราจึงได้ยินคนพูด **‘พำพันนายกร่ำตรี’** อันแปลว่า ขพณฯ นายกรัฐมนตรี **‘พุ่มการ’** เมื่อต้องการพูดว่าผู้อำนวยการและ **‘เสด็จพำเนิน’** แทนเสด็จพระราชดำเนิน อยู่เป็นเนืองนิจ

ไก่อัครฆูของเราที่เรียกชื่อเฉพาะของสถานที่และเมืองได้แปลก ๆ ดีเหมือนกัน

อย่างสูญสวามภวนาถ ก็เรียก **เสวัมบุ**
พ้อสปติน้ำต คือ วัดปศุพดินาถ
บักตะปู้ ได้แก่ เมืองภักตปุระ
กัถมันตุ คือ กรุงกาฐมาณฑุ (ภาษาทาง
 ราชการของไทยออกเสียงว่า กรุงกาด-มัน-ด)
 ส่วนปาจิตวันซึ่งเราจะได้เดินทางไปเที่ยวใน
 วันถัดไปนั้น เพื่อนเรียกเสียเจ็บแสบ
 จิตวัน กลายเป็น **ฉิตอน** ไปได้ยังไงก็ไม่รู้ !”
 (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2538ค : 64 - 66)

๓. เล่นคำที่มีความหมายตรงข้าม มี
 ปรากฏอยู่ในงานเขียนสารคดีของมณีนยา ดังนี้

...“แต่ที่คนไทยถือจริง ๆ นั้นเห็นจะเป็นเลข 500
 ใครถูกบริภาษว่าไอ้ 500 เป็นได้โกรธตัวเนื้อสันกันที่
 เดียว ยังมีสร้อยแกมว่าไอ้ 500 ละลายด้วยละก้อเป็น
 ยี่งโกรธหนัก ไม่รู้เหมือนกันว่าคำว่าละลายมันเสีย
 หายยังไง **แล้วถ้าถูกใครตำว่า ไอ้ 500 ไม่ละลาย
 หรือไอ้ 500 แข็งดีจะโกรธเท่าถูกตำว่า ไอ้ 500 ละลาย
 หรือเปล่า**” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2530ก : 9)

**๕. เล่นคำโดยการแปลความหมายตามตัว
 อักษร** มีดังนี้

...“แต่เราก็ไม่เจอสัตว์อื่นนอกจากอีแร้ง 4 - 5
 ตัว ซึ่งหน้าตา ก็เหมือนๆ กับอีแร้งบ้านเรา หัวก็ล้าน
 เหมือนกัน แต่ดูเหมือนว่าผิวกายจะดำกว่าบ้างตาม
 ประสาอีแร้งแอฟริกัน แต่ความจริงข้อนี้ก็ไม่ขอยืนยัน
 เพราะเกรงจะเป็นการเหยียดผิวหรือ**ดูหมิ่นสิทธิสตรี(อี
 - เพศเมีย) ของอีแร้ง**ไปเสียเปล่าๆ ...” (มณีนยา
 ฐานะภูมิ. 2538ง : 21)

๖. ใช้คำที่มีความหมายแฝง ทศนิยม กระต่าย
 อินทร์ (2521 : 166) กล่าวถึงการสร้างอารมณ์ขัน

ลักษณะนี้ว่า “ต้องใช้สถานการณ์หรือเหตุการณ์
 ประกอบ นักเขียนจะใช้คำที่มีความหมายแฝงสร้าง
 ความหมายให้ผู้อ่านเกิดภาพในจิต ให้ผู้อ่านนึกถึงสิ่ง
 ใดสิ่งหนึ่ง หรือทำให้คิดถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับในทำนองที่
 ทำให้เกิดอารมณ์ขัน” เช่น

...“หอมเฟิงไปถึงฝรั่งเศสได้ 2 - 3 วัน ยัง
กะเหรียงเต็มที (หรือเต็มทีก็ได้เหมือนกัน)” ...
 (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2538ข : 4)

คำว่า กะเหรียง ในที่นี้มีความหมายทำนองว่า
 เป็นบ้านนอกเข้ากรุง

๗. ใช้คำสูงแต่มีความหมายเชิงประชด
 เป็นการนำคำที่เป็นภาษาแบบแผน คือ ภาษา
 ราชการหรือคำราชาศัพท์ มาใช้ในทำนองเสียดสี
 ประชดประชัน เพื่อให้มีความแปลก น่าสนใจกว่า
 การใช้ภาษาพูดธรรมดา ผู้อ่านต้องตีความถ้อยคำ
 เหล่านั้นให้ถูกต้องตามความหมายที่แท้จริง เมื่อผู้อ่าน
 ตีความออกแล้วจะเกิดอารมณ์ขันในความหมายและ
 ความแตกต่างที่ผู้เขียนสามารถนำคำเหล่านี้มาใช้ให้
 มีความหมายในแง่ลบได้ เช่น

...“ในที่สุด ก่อนที่เราจะ**ถึงแก่กรรม**ไปเสีย
 ด้วยความหิวโหย รถก็บรรลู่ถึงเมืองไปกขราด้วยความ
 ความโล่งใจของคน” (มณีนยา ฐานะภูมิ. 2538ค :
 129)

นี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการใช้คำในภาษา
 สารคดีของมณีนยา แต่เป็นส่วนสำคัญที่แสดงจุดเด่น
 และความสามารถทางภาษาของเธอ อันจะทำให้ผู้
 อ่านมองเห็นแนวทางในการเขียนสารคดีอีกรูปแบบ
 หนึ่งที่มีทั้งสาระความรู้และความบันเทิง

บรรณานุกรม

- ทัศนีย์ กระจ่างอินทร์. **อารมณณ์ขันในวรรณกรรมร้อยแก้วของไทย ระหว่าง พ.ศ. 2543 – 2516**. ปริญญาโท
 กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521.
- ภรพัลล์ สร้อยระย้า. **การวิเคราะห์ภาษาในงานเขียนสารคดีของมณีนยา**. ปริญญาโท ศศ.ม. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2542.
- มณีนยา ธนะภูมิ. **ขี้จ๋ำไปแกม้งกร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2534.
- ___ . **เดี่ยวยุโรป**. กรุงเทพฯ : ดาวฤกษ์, 2538ก.
- ___ . **ตกลงก็ไม่บอก**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2538ข.
- ___ . **นมัสเตเนปาล**. กรุงเทพฯ : สามสี, 2538ค.
- ___ . **ไปซาฟารีที่ขั้วโลกเหนือ**. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2535ก.
- ___ . **มณีนยาพา T...UVWXYZ**. กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, 2530.
- ___ . **ย่ำอยู่ปุ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, 2529ก.
- ___ . **ยิ้มเจาะเกาะ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พี.วาทีน, 2535ค.
- ___ . **ยิ้มเล่นๆ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พี.วาทีน, 2535ค.
- ___ . **เยอรมัน...มัน (รับประกันไม่ปนเผือก)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ดาวฤกษ์, 2539.
- ___ . **เหยียหยายท้อง (ร้องซ่า ! ซ่า ! ซ่า !)**. กรุงเทพฯ : พี.วาทีน, 2529ข.
- ___ . **แอฟริกาซาฟารี**. กรุงเทพฯ : สามสี, 2538ง.